

ATT FÖREBYGGA VÅLDSBEJAKANDE EXTREMISM

En kritisk analys av det förebyggande arbetet mot
våldsbejakande extremism i Sverige

Jakob Axelson

Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	SK1523 Examensarbete statsvetenskap
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Ht/2017
Handledare:	Jon Pierre
Antal ord:	10817

Abstract

Denna uppsats analyserar det svenska förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism och radikaliserings utifrån Foucaults koncept governmentality och Mitchell Deans (2010) ”analytics of government”, ett ramverk för att analysera praktikregimer. Syftet med analysen är att visa hur praktikregimen är organiserad, hur problemet beskrivs samt hur kunskaperna om radikaliserings möjliggör och legitimerar vissa former av styrning och identiteter och omöjliggör andra. Analysen visar att praktikregimen i Sverige fortfarande är i sin linda och att den styrs relativt informellt genom samverkan och kunskap- och informationsdelning mellan praktikregimens olika aktörer. I praktikregimen problematiseras våldsbejakande extremism då det anses hota demokratin och de värderingar den bygger på. Radikaliserings ses som en process som individer eller grupper går igenom innan de blir våldsbejakande, en process som går ut på att upptäcka om samhället är uppmärksam på tecken på radikaliserings. Denna syn på radikaliserings möjliggör och legitimerar styrning av individer eller grupper som i radikaliseringsdiskursen tillskrivs potentiellt våldsbejakande framtider. Analysen finner att denna kunskapsgrund för intervention är epistemologiskt begränsad och att den i värsta fall kan göra arbetet kontraproduktivt, då den minskar möjligheter till legitimt politiskt aktörskap för de individer och grupper som bedöms vara i ”riskzonen” för radikaliserings.

Nyckelord: våldsbejakande extremism, radikaliserings, governmentality

Innehåll

Abstract.....	2
1. Introduktion och syfte.....	4
2. Forskningsöversikt.....	6
Konceptet radikaliserings.....	7
Radikaliserings, risk och att styra framtida terrorister.....	9
Politiskt aktörskap och identitet.....	10
Sverige.....	11
3. Teoretisk ansats.....	13
4. Forskningsdesign och metod.....	15
I. Problem, lösningar och visualisering.....	16
II. Kunskaper.....	16
III. Konkreta åtgärder och styrningstekniker.....	16
IV. Identiteter och mål.....	16
Empiri.....	17
5. Analys.....	17
I. Problem, lösningar och visualisering.....	19
II. Kunskaper.....	22
III. Konkreta åtgärder och styrningstekniker.....	24
Styrning genom information och kunskap.....	24
Styrning genom individuellt stöd och mentorskap.....	25
Styrning genom ”empowerment”.....	25
Styrning genom övervakning.....	26
IV. Identiteter, subjektpositioner och mål.....	26
6. Slutsats.....	27

1. Introduktion och syfte

Den 7 april 2017 dödades fyra personer och flera skadades allvarligt när en lastbil körde in i folkhavet på Drottninggatan i Stockholm. Några timmar senare greps Rakhmat Akilov som huvudmisstänkt för dådet och media började ganska omgående att undersöka de frågor som numera nästan alltid följer ett terrordåd (Heath-Kelly, Baker-Beall & Jarvis, 2015): När blev gärningspersonen radikaliserad? Av vem radikaliserades han eller hon, och var? Vad föranledde beslutet att försöka döda oskyldiga människor? (se t.ex. TV4Nyheter, 2017; Lundberg Andersson & Salihu, 2017).

Sedan 2004 har konceptet radikalisering kommit att bli centralt för säkerhetspolitisk kontraterrorism-policy, inom terrorforskning och i media, speciellt då det gäller islamistisk terror, men även vid andra former av extremism (Kundnani, 2012). Radikalisering är idag den huvudsakliga förklaringen till vad som händer ”innan bomben exploderar”. Hur man kan förhindra radikalisering och stoppa vad som kommit att kallas ”home-grown”-terrorister seglade upp som en viktig och prioriterad fråga för EU och regeringar runt om i Europa efter bombningarna i London 2005 och Madrid 2004 (De Goede & Simons, 2013).

I december 2011 presenterade den svenska regeringen ”Handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism” (Regeringens skrivelse, 2011) och i juni 2014 etablerades Nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism (hädanefter kallad Samordnaren). Samordnaren fick i uppgift att ”initiera konkreta åtgärder mot våldsbejakande extremism” och ”motverka radikalisering och rekrytering till våldsbejakande extremistiska miljöer” (Regeringskansliet, 2014).

Begreppet radikalisering är centralt i både den politiska debatten kring hur terrorism ska förhindras och för de insatser och praktiker som under det senaste decenniet införts av regeringar runt om i världen i syfte att avvärja och förebygga terrorism. Radikalisering och den politik som vuxit fram baserat på konceptet är dock inte okontroversiellt.

Denna studie kommer att kunna placeras in i det framväxande fält av kritisk forskning som de senaste åren har börjat ifrågasätta radikaliseringsdiskursen och den politik och de praktiker som växt fram ur den (Heath-Kelly et al., 2015). Detta forskningsfält har granskat radikalisering utifrån ett antal olika angreppssätt, men gemensamt hyser den är en oro över hur radikalisering i stort har konkurrerat ut alla andra förklaringsmodeller till varför människor begår terrorhandlingar. Den har också riktat kritik mot begreppets empiriska validitet och för hur det påverkar politiskt aktörskap och identitet. Gemensamt för denna forskning är också att den har en ambition att identifiera, utmana och ifrågasätta de försanthållande och antaganden som blivit konventionella och som betraktas som ”sunt förnuft” i den nuvarande diskursen (Heath-Kelly et al., 2015). Studier har

bland annat gjorts kring konceptet radikaliserings genomslag (Kundnani, 2012), av EU:s roll i samordningen av arbetet mot radikalisering (De Goede & Simons, 2013) och av nationella program mot radikalisering i Storbritannien (Heath-Kelly, 2013; Martin, 2014) och Danmark (Lindekilde, 2012). Dessa studier tillhör en poststrukturalistisk trend inom kritiska säkerhetsstudier och delar en foucauldiansk ansats i sin analys av radikaliseringsdiskursen (Heath-Kelly, 2013). Det svenska arbetet mot radikalisering har granskats i ett antal rapporter och utvärderingar av Segerstedtinstitutet. Fokus i dessa rapporter har främst legat på hur det offentliga arbetet mot radikalisering samordnats och implementeras, men de tar också upp delar av den kritik som riktats mot radikalisering i en mer post-strukturalistiskt inriktad forskning.

Föreliggande studie kommer att bidra med en övergripande bild av det svenska arbetet mot våldsbejakande extremism och radikalisering utifrån tidigare forskning och en poststrukturalistisk analysmetod. Det svenska förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism kommer i detta arbete att analyseras som en mer eller mindre sammanhållen ”praktikregim”, där den dominerande diskursen kring radikalisering och den policy och styrning¹ som utgår från denna diskurs står i fokus. En praktikregim är ett institutionaliserat och mer eller mindre sammanhållet sätt att styra ett visst policyområde. Det inkluderar både den rådande diskursen och de praktiska tekniker eller metoder som används för att lösa de problem som definierats.

Syftet med den här uppsatsen är att, utifrån en foucauldiansk förståelse av makt och kunskap, göra en analys av det offentligt ledda arbetet mot våldsbejakande extremism och radikalisering i Sverige idag. Målet är dels att visa att det vi tar för givet i hur vi hanterar och tänker på radikalisering inte är självklart eller ofrånkomligt, dels att ge en övergripande bild av hur och varför detta arbete ser ut som det gör. Den handlar alltså inte om vad radikalisering eller våldsbejakande extremism är för något, utan hur och vilka förståelser av dessa fenomen som produceras och används samt hur de möjliggör och legitimerar vissa former av styrning och identiteter, och omöjliggör andra. Genom denna typ av analys kan det ömsesidigt konstituerande förhållandet mellan kunskap, makt och styrning synliggöras. Analysen kommer baseras på Foucaults koncept ”governmentalitet” och Mitchell Deans (2010) vidareutveckling av detta koncept för att analysera praktikregimer. Dean förklarar syftet med denna typ av analys enligt följande:

An analytics of government removes the ‘naturalness’ and ‘taken-for-granted’ character of how things are done. In so doing, it renders practices of government problematic and shows that things might be different from the way they are. (s. 50)

¹ ”Governance” och ”govern” har ingen helt fungerande översättning till svenska. I denna uppsats kommer därför styrning används med samma mening som engelskans ”governance”. Styra = ”govern”.

Det svenska förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism kommer här att analyseras utifrån detta analytiska redskap och de foucauldianska teoretiska utgångspunkter som de bygger på. Analysen av praktikregimen kommer att svara på följande frågeställningar:

- Hur är den svenska praktikregimen organiserad?
- Hur beskrivs problemet med våldsbejakande extremism och radikaliserings och hur ska det lösas?
- Vilka kunskaper om radikaliserings är rådande och vilka former av styrning leder dessa kunskaper till?
- Vilka identiteter är det som motverkas och vilka uppmuntras?

Uppsatsen ger inledningsvis en tematisk forskningsöversikt, där tidigare forskning inom området presenteras, följt av en genomgång av uppsatsens teoretiska utgångspunkter och de begrepp som kommer att användas. Därefter presenteras forskningsdesignen och empirin, vilken följs av analysen av den svenska praktikregimen. Sist ges en sammanfattning av analysen och ett antal reflektioner över de slutsatser som kan dras av den.

2. Forskningsöversikt

Ett framväxande fält av forskning har sedan mitten av 00-talet börjat kritisera och problematisera konceptet radikaliserings och den politik och policy som syftar till att motverka radikaliserings och förebygga våldsbejakande extremism. En del av denna forskning behandlar övergripande hur och i vilket kontext som kunskap om radikaliserings har producerats och konceptets genomslag inom forskning och policy. Analyser har också gjorts av hur denna kunskap har omsatts i konkreta praktiker i de olika nationella program som har etablerats i olika europeiska länder för att motverka radikaliserings och våldsbejakande extremism.

Storbritanniens Prevent-program var ett av de tidigast etablerade programmen av detta slag och det är också det program som det har forskats mest om (se Heath-Kelly 2013; Heath-Kelly et al., 2015; Martin, 2014). Sveriges arbete mot radikaliserings är relativt nyetablerat och har inte blivit föremål för den typ av kritisk analys som denna uppsats representerar. Andersson (2017) gör visserligen en ”governmentalitetensanalys”, men fokuserar på hur samordningen mellan civilsamhället och de statliga myndigheterna ser ut. Denna uppsats har ambitionen att ge en mer övergripande bild av den svenska praktikregimen och med en tydligare foucauldiansk ansats.

I följande forskningsöversikt kommer tidigare kritisk forskning kring radikaliserings att presenteras i fyra tematiska delar. Den första delen behandlar konceptet radikaliserings i sig, samt

hur och i vilken kontext dessa kunskaper om radikaliseringsdiskurs har vuxit fram. Den andra delen tar upp framväxten av radikaliseringsdiskursen och dess konsekvenser för vad som är möjliga områden för governance i kontraterrorismens namn, och hur det förebyggande arbetet mot radikaliseringsdiskurs har kopplats till ett ökat fokus på risk i dagens samhälle. I den tredje delen presenteras forskning som har problematiserat vad radikaliseringsdiskursen och dess politik får för konsekvenser för politiskt aktörskap och identiteter i ett liberalt samhälle. Den fjärde delen berör kort de rapporter som Segerstedtinstitutet har presenterat om svenskt förebyggande arbete mot radikaliseringsdiskurs.

Konceptet radikaliseringsdiskurs

Adnan Kundnani (2012) beskriver i en artikel hur konceptet radikaliseringsdiskurs har fått den framträdande positionen idag. Kundnani menar att den allmänna debatten kring terrorismens orsaker och motivation i efterspelet av 9/11-attackerna i USA blev begränsad. Förklaringarna till orsakerna bakom terrorn inskränktes till förövarnas ondska, till deras hat mot västvärldens frihet eller till en inneboende fanatism inom islam. Denna syn präglade de första åren av "the war on terror", då terroristernas hat ansågs böttna i en essentiell ondska och då ekonomisk, politisk eller social förändring inte ansågs kunna förändra deras hat. Man menade att det bästa sättet att få slut på terrorn var att med överväldigande kraft slå ut terroristerna, vilket USA:s krig i Irak 2003 och Afghanistan 2001 vittnar om. Runt 2004 började dock denna syn på terrorism visa sina begränsningar. Krigen i Irak och Afghanistan misslyckades med att "utplåna" terroristerna och terrorhandlingar i Europa av så kallade "home-grown"-terrorister gjorde att regeringarna i västvärlden började ifrågasätta om den inslagna vägen verkligen var den bästa. Det var i denna kontext och vid denna tid som radikaliseringsdiskursen började få genomslag. Tabu kring att diskutera de bakomliggande faktorerna till terrorism behövde brytas och konceptet radikaliseringsdiskurs blev ett sätt för terrorforskare och policy-skapare att utforska den process genom vilken terrorister skapas (Kundnani, 2012).

Sedan radikaliseringsdiskursen fick fäste har flera modeller försökt förklara hur en individ går från ett "normalt tillstånd" till extremism (Christmann, 2012). De olika modellerna lägger fokus på olika aspekter till förändringen, till exempel ideologi, psykologiska faktorer eller social utsatthet, gemensamt är dock att radikaliseringsdiskurs ses som ett komplext fenomen där en mängd olika faktorer spelar in (Neuman, 2013). En framträdande och inneboende logik i de olika modellerna om radikaliseringsdiskurs är att det är en process som går att spåra i individers beteenden eller som tecken hos individer som genomgår "radikaliseringsprocessen". Denna process har konceptualiserats och visualiserats på olika sätt, till exempel i trappstegsmodellen (Moghadam, 2005), pyramidmodellen (McCauley & Moskalenko, 2008) och transportbandsmodellen (Baran, 2005). Att radikaliseringsdiskurs kan

ses som en process är kanske den enda som forskningen är överens om (Nasser-Eddine, Garnham, Agostino & Caluya, 2011).

Konceptet radikaliserings har dock inte varit okontroversiellt, varken i mainstream terrorismforskning eller i kritiska säkerhetsstudier. Huvudsakligen kan denna kritik delas in i två delar: en del där det finns en oklar och flytande definition av begreppet radikaliserings, en annan del som handlar om begreppets empiriska validitet. Ett problem med radikaliserings är att det inte finns någon egentlig överenskommelse eller fast definition av vad begreppet innebär (Neuman, 2013; Sedgewick, 2010). Sedgewick (2010) menar att denna förvirring delvis stammar i att radikaliserings och etiketten radikal används i ett antal olika sammanhang av olika aktörer med olika agendor. Att vara radikal har olika betydelse beroende på om det används inom säkerhet, integration eller i utrikespolitiska sammanhang. Till exempel kan individer som förespråkar att göra homosexualitet illegalt ses som radikala i en integrationskontext, medan deras åsikt är totalt ointressant ur en säkerhetspolitisk synpunkt. Det finns också en svårighet att dra en gräns för när en individ eller grupp passar gränsen för vad som anses radikalt. Neuman (2013) delar denna uppfattning att radikaliserings är tvetydigt, men menar att det beror på att begreppet används både för att förklara kognitiv såväl som beteendemässig radikaliserings. Viss forskning använder radikaliserings för att beskriva en beteendeförändring, medan annan använder begreppet för att beskriva en psykologisk eller ideologisk förändring. Neuman menar att detta har lett till att begreppet saknar klarhet, då det används på olika sätt av olika aktörer.

Trots många teoretiska ansatser för att förklara vad som sker i radikaliseringsprocessen finns det inte mycket empiriska data att basera dessa teorier på (King & Taylor, 2011; Heath-Kelly, 2013; Hertz, 2016). Detta beror delvis på begreppets oklarhet, men också på att det praktiskt är svårt att intervjua radikaliserade individer. Heath-Kelly (2013) beskriver teoriutvecklingen kring radikaliserings på följande sätt:

Radicalisation is invoked by theory to serve a narrative that explains transitions to terrorism, much like the invocation of dark matter which is theorised into existence to fill holes in existing theoretical physics, but we should be cautious about assuming that the process necessarily exists. (s. 397)

Bristen på empirisk validitet i teoretiseringen av radikaliserings avspeglas också i kunskaperna om vilka metoder som är effektiva för att förebygga radikaliserings. Hertz (2016) konstaterar i sin genomgång av socialt arbetet mot radikaliserings att de metoder som används varken uppfyller teoretisk eller empirisk validitet, eller att de har blivit utvärderade.

Huruvida radikalisering existerar såsom de teoretiska modellerna föreslår är dock inte vad som ska analyseras i denna studie. Det empiriskt svaga underlaget för kunskaper om radikalisering gör det istället intressant att analysera radikalisering utifrån en foucauldiansk ansats, då denna typ av analys kan utforska varför konceptet radikalisering trots allt har fått så stort genomslag i policy.

Radikalisering, risk och att styra framtida terrorister

Det förebyggande arbetet mot radikalisering kan sammankopplas med dagens säkerhetspolitikens ökade fokus på risk. Syftet med det förebyggande arbetet mot radikalisering är att minska risken för terrorism. Sedan Becks (1999) tes om ”risksamhället” har kritisk forskning av säkerhet börjat studera hur risk används som ett sätt att göra säkerhet handlingsbart och styrbart (Heath-Kelly, 2013). Dessa analyser bygger på den foucauldianska förståelsen av risk som något performativt, det vill säga att risk producerar vad det namnger. Dean (2010) skriver:

There is no such thing as risk in reality ... Risk is a way, or rather, a set of different ways, of ordering reality, of rendering it into calculable form. It is a way of representing events in a certain form so they might be made governable in particular ways, with particular techniques and for particular goals. (s. 206)

Denna insikt är viktigt för studier av radikalisering då den möjliggör en granskning av vilka individer som ramas in som riskfyllda och vad som ramas in som riskfyllt, eller i riskzonen, vad gäller radikalisering, och hur och vad som klassificeras som en risk.

Anderson (2010) menar att framtiden i nutida liberala stater får en allt mer påtaglig närvaro i nuet. Exempelvis behöver risken för olika händelser, såsom klimatkatastrofer, pandemier eller terrorattacker, bemötas i nuet. Risken för sådana händelser i framtiden görs närvarande och handlingsbara genom att de beräknas eller kategoriseras via kunskaper och påståenden om framtiden. Detta gör att interventioner och aktioner i nuet kan baseras på dessa idéer om framtiden. I en analys av det brittiska Prevent-programmet lyfter Thomas Martin (2014) fram just detta förhållande till framtiden i det förebyggande arbetet mot radikalisering: ”Within prevent, we see an extension of governance grounded in a vitalised and actionable relationship with a categorically unknowable future” (s. 64). Denna ambition präglas av att man föreställer sig potentiella framtider för att kunna minimera risken för terrordåd. Inom radikaliseringsdiskursen handlar det om individer eller grupper potentiella radikala framtider. Genom att kunskap produceras som hoppas kunna förutsäga dessa framtider blir insatser i nuet möjliga och legitima. Martin ifrågasätter dock

på vilka grunder dessa föreställningar om framtiden baseras och menar att framtidens ovisshet gör att dessa föreställningar blir partiella samt kulturellt och politiskt biased.

I en annan analys av Prevent-programmet konstaterar Heath-Kelly (2013) att brittiska muslimer i radikaliseringsdiskursen samtidigt är ”at risk” och ”risky”. Som muslim riskerar individen att radikaliseras, samtidigt som individens eventuella radikalisering är en risk för samhället i stort. Denna produktion av risk, tillsammans med kunskaper om radikalisering, möjliggör och legitimerar de interventioner som samhället gör bland muslimska grupper och individer. Det både möjliggör insatser som är tänkta att skydda muslimer från risken att radikaliseras och skyddar samhället från risken för terroråd.

Sammanfattningsvis fokuserar den här forskningen på hur risken för terroråd görs möjlig att styra genom radikaliseringsdiskursen. Genom kunskaper om radikalisering produceras föreställningar om oönskade framtider som kan motverkas genom insatser i nuet hos de grupper som anses vara riskgrupper.

Politiskt aktörskap och identitet

Att arbeta mot radikalisering och våldsbejakande extremism är en balansgång i en liberal och tolerant stat. Var ska gränsdragningen gå för vilka åsikter eller uttalanden som är acceptabla? Hur toleranta bör vi vara mot icke-demokratiska åsikter? Forskning kring radikalisering har uppmärksammat vad olika anti-radikaliseringprogram får för konsekvenser för det politiska aktörskapet och för identiteten hos de subjekt som utgör målgruppen för dessa insatser.

Thomas Martin (2014) menar att det brittiska Prevent-programmet indirekt kretsar kring en ambition att regenerera en ”normal” brittisk identitet och brittiska värderingar och att motarbeta de identiteter som skiljer sig från denna. Genom att ”icke-brittiska” identiteter, främst muslimska, problematiseras i och med att de kopplas till potentiell framtida radikalisering, legitimeras interventioner av samhället för att försöka styra individer bort från dessa identiteter. Eftersom den potentiella radikala framtiden hos dessa ”icke-brittiska” identiteter skulle kunna vara en terrorattack, kan dessa avvikande identiteter inte fullt tolereras i nuet. Konsekvensen av detta blir att vissa politiska identiteter omöjliggörs eller förhindras på grund av kunskaper och föreställningar om framtiden inom radikaliseringsdiskursen. De som innehar dessa identiteter får aldrig chansen att bevisa sin potentiella ofarlighet. Vidare riskerar diskursen att minska möjligheten för avvikande identiteter att uttrycka en legitim klagan över sociala eller politiska problem (Martin, 2014).

I en intervjustudie med unga muslimer som deltagit eller varit föremål för förebyggande arbete i det danska nationella programmet mot radikalisering beskrivs en liknande problematik (Lindekilde, 2012). Studien visar att unga danska ortodoxa muslimer i stor utsträckning dels

upplever att etiketten ”radikal muslim” i de förebyggande åtgärderna målar upp hela det muslimska samhället som en ”misstänkt grupp”, dels att etiketten ”radikal” skyler över viktiga skiljelinjer inom det muslimska samhället. Detta innebär bland annat att muslimer som till exempel stödjer grupper såsom Hamas, som man anser för en legitim kamp i krigsliknande situationer, sammankopplas med det lilla fåtal muslimer som stödjer al-Qaeda-inspirerad terrorism i västvärlden. De intervjuade upplever också att radikaliseringsdiskursen gör det svårt för muslimer med konservativa, men inte ”radikala” eller våldsbejakande, åsikter att delta i den allmänna debatten utan att bli stämplade som radikala. Detta minskar utrymmet för en legitim och konstruktiv debatt och kan i värsta fall, om konservativa muslimer utestängs från det demokratiska samtalet, göra att insatser mot radikalisering får en kontraproduktiv effekt (Lindekilde, 2012).

Kundnani (2012) lyfter å sin sida fram hur radikaliseringsdiskursen har avpolitiserat terrordådens våld. Genom att uteslutande förklara terror genom individuella psykologiska eller teologiska processer, som i stort är frikopplade från sociala och politiska omständigheter, bortkopplas västerländska staters agerande runt om i världen från orsakerna till terrorismen. Sammantaget fokuserar denna del av forskningen på hur radikaliseringsdiskursen gör det svårare för de grupper eller individer, som genom de kunskaper som finns om radikalisering sammankopplas med terrorism, att accepteras som legitima politiska aktörer.

Sverige

Arbetet mot våldsbejakande extremism och radikalisering i Sverige är ett relativt nytt område för den offentliga verksamheten. Efter att terrorattacker har fortsatt att ske runt om i Europa under 2000-talet, och en växande oro för Sveriges sårbarhet, har det politiska behovet av att etablera olika insatser ökat. Även om en del verksamhet hade pågått redan tidigare fick det svenska arbetet mot våldsbejakande extremism en ökad prioritet och ett ökat fokus dels i och med att regeringen antog en handlingsplan 2011, dels genom etablerandet av Nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism i juni 2014. Forskning kring det svenska radikaliseringsarbetet är som berörts tidigare relativt begränsad, men ett antal rapporter från Segerstedtinstitutet har behandlat området och några slutsatser av institutets forskares kommer nedan att presenteras kortfattat.

Marcus Hertz (2016) har granskat vad ”första-linjens” (t.ex. skolpersonal, socialtjänst och vårdarbetare) förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism grundar sig i för kunskap och hur detta arbete bedrivs. Genom att undersöka material och rekommendationer som tillhandahålls de yrkesverksamma i första-linjen, och genom intervjuer, framkommer en bild av svårförenliga eller otydliga krav och motsägelser i policydokumenten och forskningsunderlagen, vilket gör det svårt att omsätta policyn i praktiken. Detta beror delvis på att den säkerhetspolitiska diskursen kring

radikalisering i många fall anger tonen också för det sociala arbetet, delvis på att det vetenskapliga stödet är tunt. Hertz anser att arbetet mot våldsbejakande extremism istället bör förankras lokalt och i de ordinarie generella verksamheterna för socialt arbete. Han framhåller riskerna för att målgrupper annars stigmatiseras om den säkerhetspolitiska diskursen får för stark inflytande på det sociala arbetet.

I en rapport om de nordiska ländernas handlingsplaner mot radikalisering konstaterar Jennie Sivenbring (2017) att demokratin är en central utgångspunkt för arbetet mot våldsbejakande extremism. Rapporten lyfter fram hur den säkerhetspolitiska diskursen präglar ländernas handlingsplaner. Ett problem som lyfts är hur lärare och skolpersonal får i uppgift att identifiera, kartlägga, utreda och anmäla unga människor som anses befinna sig i en riskzon för radikalisering. Sivenbring lyfter fram att barnens rättigheter till yttrande- och åsiktsfrihet kan ställas på spel om denna övervakning inte kontrolleras.

Robin Andersson (2017) visar i en annan rapport att samverkan mellan civilsamhället och den offentliga sektorn i Sverige anses vara en viktig del i arbetet mot våldsbejakande extremism. I synnerhet när det gäller att bemöta individer med muslimsk kulturell bakgrund, som i stor utsträckning är målgruppen för denna samverkans verksamhet. Den främsta anledning till detta anses vara gruppens låga förtroende för offentliga verksamheter, vilket gör att man behöver gå genom till exempel trossamfund och andra civilorganisationer för att nå ut.

Sammantaget kan de tre rapporterna från Segerstedtinstitutet som beskrivits ovan ses som kritiska främst till: (1) bristen på empiriskt belagd kunskap som underlag för arbetet, (2) problematiken med dragkampen mellan ett säkerhetspolitiskt och mer generellt demokratifrämjande och socialt arbete.

Den senaste rapporten från Segerstedtinstitutet, på uppdrag av SKL (Sveriges kommuner och landsting), behandlar de kommunala handlingsplanerna för arbetet mot våldsbejakande extremism som tagits fram av kommunerna sedan 2015 under påtryckning av den nationella samordnaren (Andersson Malmros & Matsson, 2017). Kritik riktas mot att handlingsplanerna tagits fram alltför hastigt och utan att lokala lägesbilder har genomförts, vilket anses bero på den press från både media och Samordnaren som funnits på att ta fram handlingsplanerna. Den kanske viktigaste kritiken som lyfts fram är dock de eventuellt lagstridiga procedurer som återfanns i vissa av handlingsplanerna. Det handlar om instruktioner till kommunal personal om att anmäla beteenden eller åsikter till kommunens samordnare hos individer som kan betecknas som en risk för eller påbörjad radikalisering. Den lokala samordnaren ska sedan överföra dessa uppgifter till polisen. Dessa handlingskedjor kan strida mot lagar om åsiktsregistrering och sekretesslagstiftning.

De tre rapporterna från Segerstedtinstitutet ger en god inblick i olika delar av det svenska förebyggande arbetet. Dock saknas det en övergripande bild av hur arbetet ser ut i dagsläget.

Denna uppsats har som ambition att utifrån en kritisk foucauldiansk ansats bidra till forskningen med en övergripande analys av det svenska förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism betraktat som en praktikregim. Analysen syftar till att bidra till en fördjupad förståelse för hur de olika delarna av den svenska praktikregimen ser ut och är organiserade, vilka kunskaper praktikregimen grundar sig i och hur den verkar i sin helhet.

3. Teoretisk ansats

Denna del kommer inledningsvis ge en översiktlig bild av den poststrukturalistiska traditionen och dess ontologiska och epistemologiska antaganden. Därefter presenteras konceptet ”governmentalitet” och hur detta kan användas som ett redskap för att analysera praktikregimer.

I poststrukturalistiska strömningar inom samhällsvetenskapen görs ett antal ontologiska och epistemologiska antaganden som särskiljer dem från övrig samhällsvetenskaplig forskning. Ett grundläggande drag när det gäller skillnaderna är synen på språkets roll i att konstruera verkligheten. Verkligheten anses inte gå att beskriva med ett neutralt observationsspråk, utan snarare som att ”medvetandet med hjälp av språket skapar ett sätt att se världen som kan uppfattas som ’verkligheten’” (Bergström & Boréus, 2012, s.28). Detta innebär att de kunskaper som människan har om verkligheten inte har ett neutralt förhållande till det kunskaperna beskriver, utan kunskaperna och språket konstruerar och formar verkligheten.

En central figur inom poststrukturalismen är Michel Foucault (1926–1984), en fransk historiker och samhällsteoretiker. Foucault intresserade sig för hur normer (re)produceras och han studerade hur olika förståelser av vansinne och sexuell avvikelse fungerade i funktionen att definiera vad som är ”normalt” beteende (Peoples & Vaughan-Williams, 2014). Men istället för att undersöka *vad* ”vansinne” är undersökte Foucault *hur* innebörden av vansinne historiskt har producerats av olika institutioner. På sjukhus, universitet och i vetenskapssamhället har en kontext formats där en förståelse av vansinne blir möjlig, och genom dessa institutioner har en ”sanning” om vad vansinne innebär etablerats. Enligt Foucault finns alltså ”sanning” i denna bemärkelse, medan ”sanningsregimer” beror på den social, ekonomiska och historiska kontexten.

För denna uppsats betyder detta att det inte är fråga om att utforska vad ”radikalisering” eller ”extremism” är, utan hur och vilka förståelser av dessa fenomen som har producerats och hur dessa möjliggör vissa former av styrning och identiteter. För att förstå hur dessa sanningsregimer framkommer behöver vi enligt Foucault analysera diskursen, men en diskurs är inte bara språklig,

utan den innehåller också praktiker, representationer och tolkningar. En analys av diskurser gör det därmed möjligt att analysera sanningsregimer, men också att analysera maktrelationer (Peoples & Vaughan-Williams, 2014). Makt är inte något som kan ägas av någon, utan den bör ses som en relation mellan människor. En foucauldiansk analys fokuserar därför inte på *vem* som ”har” makt, utan *hur* makt utövas och vilka tekniker, strategier eller taktiker som används för att påverka människors beteende och för att (o)möjliggöra vissa handlingar.

För att beskriva och analysera hur makt verkar i dagens samhälle använde sig Foucault av ”governmentalitet”, ett koncept och analysverktyg som analyserar hur människor styrs och hur vi styr oss själva (Dean, 2010). Governmentalitet kan delas upp i två sammankopplade dimensioner av hur makt fungerar. Det första är det diskursiva planet, där kunskaper och sanningar formas, problem definieras och olika strategier eller taktiker för att lösa problemet utformas. Denna aspekt av styrning är kopplade till ”mentalitet”-delen av governmentalitet, alltså hur människor tänker kring ett visst område. Utifrån detta struktureras den andra dimensionen av styrning, ”govern”-delen av governmentalitet, det vill säga de former av interventioner som ska tackla de problem som definierats. Dessa interventioner, eller styrningstekniker, utgörs av de myndigheter, institutioner, lagar eller program som styr de objekt eller subjekt som problematiserats (Lemke, 2001). Governmentalitet skiljer sig alltså från en mer traditionell syn på makt, där maktutövning antingen är disciplinär och explicit eller kan ägas av en suverän.

Foucault spårar framväxten av en modern form av makt och styrning till det tidiga moderna Europa, där ”the activity of government” började ändra fokus från självbevarandet av suveränen till en strävan att optimera produktiviteten, hälsan och välmåendet hos folket (Foucault, 2003). I den moderna liberala staten kan governmentalitet beskrivas som en metod att styra som verkar genom individernas fria vilja, snarare än genom direkt kontroll eller förbud (Lindekilde, 2012). Mitchell Dean (2010), som vidareutvecklat konceptet governmentalitet utifrån Foucault, beskriver denna typ av styrning på följande sätt:

Government is any more or less calculated and rational activity, undertaken by a multiplicity of authorities and agencies, employing a variety of techniques and forms of knowledge, that seeks to shape conduct by working through the desires, aspirations, interests and beliefs of various actors, for definite but shifting ends and with a diverse set of relatively unpredictable consequences, effects and outcomes. (s. 18)

Att studera arbetet mot radikaliserings utifrån dessa teoretiska utgångspunkter är speciellt fruktbar då en stor del av de insatser som görs idag riktas mot individer och grupper som varken har eller tänker begå någon brottslig handling, vilket därmed utesluter ”hårdare” disciplinära eller lagbundna

styrningstekniker. Genom att analysera olika politik- eller policyområden utifrån dessa koncept kan makt och olika sätt att styra, som annars lätt blir undangömda, synliggöras (Martin, 2014).

Dean (2010) utvecklar utifrån konceptet governmentalitet ett ramverk för vad han kallar ”analytics of government”, en typ av analys som fokuserar på praktikregimer. En praktikregim är ett institutionaliserat och någorlunda sammanhållet sätt att tänka om och styra ett visst område. En praktikregim inkluderar både det diskursiva fältet inom ett specifikt område där kunskap och problem definieras och de praktiska tekniker eller metoder som används för att lösa problemen inom detta område. En analys av detta slag syftar till att identifiera uppkomsten av den givna praktikregimen och dess beståndsdelar (aktörer, myndigheter osv.), relationen mellan dess beståndsdelar och hur de organiseras. Den utforskar hur och vilka kunskaper praktikregimen bygger på och vilka typer av teknologier och strategier som används för att uppnå de mål som sätts upp. Syftet med analysen är att visa att de sätt som människor gör vissa saker på inte är självklara eller nödvändiga, den öppnar också upp för kritik och problematisering av sanningar och tillvägagångssätt som tas för givna (Dean, 2010):

An analytics of government removes the ‘naturalness’ and ‘taken-for-granted’ character of how things are done. In so doing, it renders practices of government problematic and shows that things might be different from the way they are. (s. 50)

En analys av detta slag syftar inte till att ”lösa ett problem” eller utvärdera effektiviteten av en praktikregim. Dess styrkan är snarare att den kan synliggöra och problematisera ”givna sanningar” och visa hur kunskaper kan omvandlas till och möjliggöra och legitimera vissa former av styrning. Den ger en övergripande bild av praktikregimen där tidigare dolda premisser eller former av makt kan synliggöras (Dean, 2010).

4. Forskningsdesign och metod

I denna del presenteras dels de analytiska dimensionerna i en ”analytics of government”, dels den empiri som kommer att användas för att beskriva den svenska praktikregim som sysslar med förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism och radikaliserings. Praktikregimen kommer att begränsas till de aktörer som inkluderas i Samordnarens ansvarsområde och det arbete som dessa aktörer gör med ambitionen att förebygga våldsbejakande extremism.

Analysen kommer att baseras på de fyra analytiska dimensioner som Dean (2010) lägger fram för en ”analytics of government”, och delvis på Lars Lindekildes (2012) adaption av dessa, vilka han använder i sin analys av det danska arbetet mot radikaliserings.

I. Problem, lösningar och visualisering

Den första dimensionen behandlar hur problemet i fråga ramar in och vilka lösningar som följer av detta (Lindekilde, 2012). Analysen berör varför radikaliserings- och våldsbejakande extremism är ett problem, vad det är som hotas och hur man inom praktikregimen beskriver hur problemet ska lösas. Detta innefattar också på vilket sätt problemet visualiseras, det vill säga hur det med diagram eller grafer målar upp problemet visuellt.

II. Kunskaper

Den andra dimensionen behandlar de kunskaper och premisser som informerar och uppstår i praktikregimen. Vad för kunskap används för att utforma det svenska arbetet mot radikaliserings- och våldsbejakande extremism? Vilka antaganden finns om radikaliserings- och våldsbejakande extremism?

III. Konkreta åtgärder och styrningstekniker

Den tredje analytiska dimensionen berör den tekniska delen av styrningen. Hur ska lösningarna konkret uppnås? Här behandlas de mekanismer, procedurer, instrument, teknologier och taktiker som används i arbetet mot radikaliserings- och våldsbejakande extremism. Det handlar om de konkreta insatserna som görs i individer eller gruppers liv för att förändra dem (Dean, 2010). Medan de två första delarna av analysen fokuserar mer övergripande på praktikregimen, fokuserar denna dimension på hur det lokala arbetet konkret utformas och vilken typ av metoder eller arbetssätt som används för att förebygga radikaliserings- och våldsbejakande extremism.

IV. Identiteter och mål

Den fjärde dimensionen för en ”analytics of government” fokuserar på hur den givna praktikregimen skapar önskvärda och icke-önskvärda identiteter eller subjektspositioner. Vilka typer av identiteter ska motarbetas och hur definieras de? Vilka typer av identiteter, beteenden eller åsikter är det som är önskvärda i praktikregimen? Medan de tre första dimensionerna kan sägas behandla hur styrningen sker inom det svenska arbetet mot radikaliserings- och våldsbejakande extremism, berör denna fjärde dimension målet för styrningen vad gäller vilka identiteter som ska motverkas och vilka identiteter som är önskvärda.

Empiri

Förestående analys kommer att baseras på textmaterial och policyer som tillhandahålls av de viktigaste aktörerna inom det svenska arbetet mot våldsbejakande extremism. Främst kommer material från Samordnaren att användas då den har en funktion som kunskapssamanställare och samordnare för praktikregimen. Det material från Samordnaren som kommer att användas i analysen är den senaste nationella strategin mot våldsbejakande extremism som presenterades i juni 2016. Vidare kommer ”Samtalskompassen” (Samordnaren, 2017a)², som är ett utbildningsmaterial för personer som möter individer i riskzonen för radikaliserings, att användas som ett exempel på vilka kunskaper som präglar praktikregimen. Annan empiri som används är regeringens handlingsplan mot våldsbejakande extremism och rapporter från SÄPO om extremism i Sverige (Säkerhetspolisen, 2010). Även rapporter från Segerstedtinstitutet (Matsson et al., 2016; Sivenbring, 2017) kommer att användas för att ge exempel på konkreta metoder som används för att motverka radikaliserings.

Sammantaget utgör den praktikregim som analyseras en stor och heterogen formation, vilket medför att en djupgående och helt komplett analys blir alltför omfattande inom ramen för denna uppsats. Analysens resultat kommer därför att baseras på de centrala aktörerna, med antagandet att dessa aktörer sätter störst prägel på praktikregimen. Det finns dock en risk att de centrala aktörerna inte är representativa för hur det konkreta lokala arbetet faktiskt ser ut. Genom att använda exempel från Segerstedtinstitutet rapporter, till exempel intervjuer av yrkesverksamma, bör den risken dock minska.

5. Analys

Inledningsvis i analysen görs en kort historik av hur arbetet mot våldsbejakande extremism vuxit fram i Sverige under 2010-talet och hur det är organiserat idag. Därefter följer en ”analytics of government” enligt de fyra ovan beskrivna dimensionerna.

Utvecklingen av det förebyggande arbetet i Sverige mot våldsbejakande extremism fick 2011 en avgränsning och ett syfte i och med att ”Handlingsplan för att värna demokrati mot våldsbejakande extremism” antogs (Regeringens skrivelse, 2011). Handlingsplanen innehåller åtgärder för att öka kunskapen om våldsbejakande extremism, förebyggande arbete för att motverka att individer ansluter till extremistiska grupper och stöd till avhoppare. Sedan handlingsplanen antogs har ett antal statliga utredningar genomförts för att utforska hur arbetet

² Samtliga referenser till Samordnaren återfinns som Nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism i referenslistan.

ska utformas, vilket i juni 2014 utmynnade i etableringen av Nationella samordnaren för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism med uppdraget att:

- stärka och stödja samverkan i arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism på nationell och lokal nivå,
- inrätta en referensgrupp för kunskaps- och informationsutbyte,
- stödja aktörer som identifierar problem med våldsbejakande extremism lokalt, och
- genomföra riktade utbildningsinsatser. (Regeringskansliet, 2014)

Samordnaren har sedan dess fått sitt uppdrag förlängt och utökat till att dessutom innefatta bland annat:

- utveckla expertnätverk och bistå myndigheter, kommuner, trossamfund och organisationer med expertkunskap,
- vidareutveckla och fördjupa det kunskapsbaserade förebyggande arbetet. (Samordnaren, 2017b)

Tanken med Samordnaren är att den ska vara ett nav för den heterogena samling aktörer som på olika sätt är involverade i arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. I den referensgrupp för kunskaps- och informationsarbete som Samordnaren har initierat finns 20 medlemmar som bland annat inkluderar olika myndigheter, departement, civilsamhället och lärosäten, bland andra Polisen, Säkerhetspolisen, Barnombudsmannen, Forum för levande historia, Socialstyrelsen, Skolverket, MUCF (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor) och BRÅ (Samordnaren, 2017c). Utöver referensgruppen driver Samordnaren också ett forskarnätverk för att öka kunskapen om våldsbejakande extremism, samt ett praktikernätverk för att konkretisera och omsätta teori till praktik (Samordnaren, 2017d).

Sammantaget har Samordnaren två huvudsakliga funktioner i den svenska praktikregimen mot våldsbejakande extremism. För det första sammanställer, tillhandhåller och producerar Samordnaren kunskap om våldsbejakande extremism och radikalisering som ska ligga till grund för det förebyggande arbetet. För det andra samordnar och koordinerar Samordnaren de aktörer som är involverade i detta arbete och ser till att information och kunskap sprids till olika aktörer och yrkesgrupper.

Trots den stora bredden på aktörer som är inblandade i arbetet, från SÄPO till Forum för levande historia, är det fruktsamt att analysera det arbete som utförs som *en*, mer eller mindre sammanhållen, praktikregim. En heterogen sammansättning av aktörer i en komplex formation,

trots att de ibland stöter samman och har skilda synsätt, kan ändå hålla ihop och utöva makt (de Goede & Simons, 2012).

De olika aktörer som är inblandade i praktikregimen kan delas in i två övergripande grupper: en säkerhetspolitisk/polisiär grupp och en grupp med aktörer som mer generellt sysslar med socialt arbete. I den första gruppen finns t.ex. Polisen, SÄPO, Försvarshögskolan och Totalförsvarets forskningsinstitut, i den andra aktörer såsom Socialtjänsten, Skolverket, Röda korset och Barnombudsmannen.

Det svenska förebyggande arbetet har alltså sedan 2014 fått en tydlig institutionaliserad och organiserad bas, en bas som fortfarande är under utveckling. Den statliga centrala styrningen, främst via Samordnaren, bygger på insamling och produktion av kunskap som sedan ska spridas till existerande policy-områden, till exempel skolan och socialtjänsten. Till stor del är ambitionen att inkorporera ”counter-radicalisation”-agendan i de berörda myndigheternas och aktörernas ordinarie arbete.

Attacken på Drottninggatan i Stockholm i april 2017 kommer sannolikt också att öka prioriteringen av detta arbete, vilket bland annat speglas i Stefan Löfvens uttalande efter dådet: ”Vi har från regeringens sida genomfört en rad åtgärder för att motverka terrorism och våldsbejakande extremism. Framöver kommer vi att behöva vidta ytterligare åtgärder nationellt såväl som på EU-nivå och internationellt.” (Regeringskansliet, 2017).

I. Problem, lösningar och visualisering

Nästan samtliga dokument som berör det svenska arbetet mot våldsbejakande extremism betonar de fri- och rättigheter som den svenska demokratin och rättsstaten bygger på. Exempelvis nämns mänskliga rättigheter, fria val och varje individs lika värde som egenskaper som innefattas av demokratin och som måste värnas. I regeringens handlingsplan beskrivs förhållandet mellan demokratin och våldsbejakande extremism: ”Att förebygga att individer lockas till våldsbejakande extremistiska miljöer och att motverka att dessa rörelser får förankring och breder ut sig i Sverige är bl.a. en fråga om att värna och stärka det demokratiska systemet.” (Regeringens skrivelse, 2011, s. 5).

Den våldsbejakande extremismen anses alltså vara ett hot mot det demokratiska styrelseskicket och de värderingar detta bygger på. Tre begrepp är centrala för hur man beskriver problemområdet inom praktikregimen: våldsbejakande, extremism och radikalisering. Definitionen av våldsbejakande extremism varierar något inom forskningen och mellan olika aktörer, men en genomgående tendens är att det definieras i motsatsförhållande till det demokratiska samhället och dess acceptans eller uppmaning att använda våld för att få igenom en viss ideologi (Hertz, 2016).

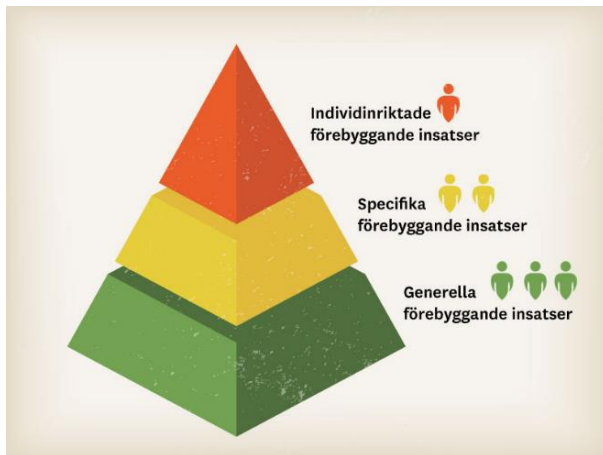
Säkerhetspolisen använder följande definition av en våldsbejakande individ, vilken refereras flitigt inom praktikregimen: ”När Säkerhetspolisen beskriver en person som våldsbejakande betyder det att personen vid upprepade tillfällen bedöms ha uppvisat ett beteende som inte bara accepterar våldsanvändning utan även stödjer eller utövar ideologiskt motiverat våld för att främja en sak.” Samma myndighet beskriver extremism enligt följande: ”Säkerhetspolisen använder ordet extremism för att beskriva rörelser, ideologier eller personer som inte accepterar en demokratisk samhällsordning.” (Säkerhetspolisen, 2010, s. 27). Denna typ av tvådelade definition av ett problem, i en kognitiv/ideologisk del och en fysisk/beteendemässig del, är vanlig i statliga rapporter och akademisk litteratur runt om i Europa (Lindekilde, 2012).

Det tredje centrala begreppet, radikaliserings, har som nämnts tidigare i forskningsöversikten ingen helt vedertagen innebörd, men det används vanligen för att beskriva vad som händer med en individ den blir en ”våldsbejakande extremist”. Samma oklarhet kring begreppet som finns i den internationella forskningen återfinns även inom den svenska praktikregimen, där definitionen av begreppet skiljer sig något åt mellan olika aktörer. I regeringens handlingsplan beskrivs radikaliserings helt enkelt som: ”... begreppet betecknar processen när en individ går från att vara icke-våldsbejakande till att ta ställning för våld.” (Regeringens skrivelse, 2011, s. 9), medan Samordnaren i ”Samtalskompassen” problematiserar det något mer: ”Begreppet är långt från lyckat. Att ha radikala åsikter är både bra och välkommet i det demokratiska samhället. Men eftersom radikaliserings är ett väletablerat begrepp i sammanhanget används det även i det här materialet.” (Samordnaren, 2017a).

I en liberal demokratisk stat är åsiktsfrihet en viktig fråga, vilket innebär att problematiken med våldsbejakande extremism inte är åsikterna i sig, utan själva bejakandet av våld. ”Samtalskompassen” sammanfattar problemet på följande sätt: ”Det är en demokratisk rättighet att tänka och tro hur man vill, hur extrema åsikterna än är. Men att bruka våld som medel för politiska eller ideologiska syften är brottsligt. Det innebär alltid ett allvarligt hot. Både mot individen själv och mot samhället.” (Samordnaren, 2017a).

Precis som tidigare forskning visat (Lindekilde, 2012; Martin, 2014; Kundnani, 2012) blir den skiljelinje mellan åsikter och våldsanvändning, det vill säga mellan en demokratisk rättighet och en brottslig handling, som framkommer i citatet inte helt självklar och oproblematisk när dessa kunskaper omsätts i praktik, vilket kommer att diskuteras senare i analysen. I citatet framkommer också den dubbelsidiga risk som tillskrivs våldsbejakande extremism och som Heath-Kelly (2013) har identifierat i Prevent-programmet i Storbritannien, nämligen att våldsbejakande extremism är ett hot både mot samhället och mot det egna jaget.

Vilka lösningar finns det då på problemet våldsbejakande extremism? I ”Samtalskompassen” (Samordnaren, 2017a) visualiseras det förebyggande arbetet som en pyramid med tre nivåer (se figur 1), där den nedersta nivån utgörs av breda insatser för alla barn och unga, den mellersta nivån av insatser mot specifika problem eller unga i riskgrupper och den översta nivån av insatser mot individer som uppvisar riskbeteende.

Figur 1. Visualisering av det förebyggande arbetets olika insatser från *Samtalskompassen* (Samordnaren, 2017a).

Den nedersta nivån representerar alltså generella insatser som görs av yrkesverksamma inom skolan, förskolan, hälsovården, fritidsverksamheter och föreningar, den så kallade första linjen. Dessa insatser syftar till att utveckla social och kognitiv kompetens, kunskap om demokrati och kritiskt tänkande hos individen. Tanken är att det ska öka motståndskraften hos unga så att de inte dras till extremistiska miljöer.

Den mellersta och övre nivån representerar insatser som baseras på upptäckten av diverse tecken som unga individer eller grupper kan uppvisa om de befinner sig i en ”radikaliseringsprocess”, och som människor och yrkesverksamma i de ungas närhet bör vara uppmärksamma på. Logiken är att man genom att identifiera dessa tecken så tidigt som möjligt kan sätta in diverse insatser för att stoppa eller vända processen.

Lindekilde (2012) menar att denna typ av problem- och lösningsdefinition gör att insatser mot radikaliseringsprocesser och extremism liknar andra sätt på vilka staten hanterar hot mot individens välbefinnande, till exempel insatser mot rökning eller övervikt. För att förhindra radikaliseringsprocesser ska en negativ utveckling hos en individ kunna stoppas genom att individens åsikter och attityder påverkas genom information om demokrati och alternativa möjligheter och narrativ. Denna typ av styrning präglas av en ”neo-liberal”-governmentalitet, där individens fria val är den centrala punkten för förändring och styrning.

Med utgångspunkt i Säkerhetspolisens kartläggning utgår nästan samtliga aktörer i den svenska praktikregimen från att det finns tre primära våldsbejakande extremist-miljöer i Sverige:

högerextremism, vänsterextremism och islamistisk extremism. Enligt Samordnaren är den högerextrema miljön den mest aktiva i Sverige, medan den våldsbejakande islamistiska extremismen anses utgöra det allvarligaste hotet mot Sverige och svenska intressen (Samordnaren, 2016a). Ingen av de tre miljöerna bedöms dock i dagsläget att utgöra något hot mot det demokratiska styrelseskicket (Regeringens skrivelse, 2011, s.16).

II. Kunskaper

Som tidigare forskning visat (Heath-Kelly 2014; Hertz, 2016; Martin, 2014) är kunskaper om radikaliseringsprocesser nödvändiga för att möjliggöra styrning av hotet från potentiella framtida våldsbejakande extremister. Vilka sådana kunskaper vilar då den svenska praktikregimen på? I de nationella handlingsplanerna och strategierna finns det en medvetenhet om de brister som finns i forskningen om radikaliseringsprocesser (se Forskningsöversikten): ”Forskning om vilka metoder som är effektiva för att förebygga våldsbejakande extremism är idag begränsad och behöver utvecklas. Frågan om varför någon väljer att ansluta sig till en våldsbejakande organisation är fortfarande i stor utsträckning outforskad.” (Samordnaren, 2016a, s. 29).

Behovet av en ökad kunskap om radikaliseringsprocessen och vilka metoder som är effektiva för att stoppa radikaliseringsprocesser betonades genomgående hos Samordnaren och i regeringens handlingsplaner. Trots att det finns en medvetenhet kring bristerna i forskningen kring hur och varför radikaliseringsprocesser sker, pågår en stor mängd praktiskt arbete och projekt som nödvändigtvis har sin bas i just dessa kunskaper.

De kunskaper om radikaliseringsprocesser som presenteras i ”Samtalskompassen” används flitigt i olika kommunala handlingsplaner som tagits fram (Mattson, 2017). Vidare finns det sätt att se på radikaliseringsprocesser som presenteras i ”Samtalskompassen” också i de fallstudier som Mattson, Lebedinski Arfvidson och Johansson (2016) gjort av fyra olika program som förebygger rekrytering till våldsbejakande extremism i islams namn.

I ”Samtalskompassen” liknas radikaliseringsprocesser vid en tunnel:

Radikaliseringsprocesser kan beskrivas som en tunnel. Ingången till tunneln symboliserar starten på radikaliseringsprocesser. De som kommer ut i den andra änden av tunneln kan anses vara ”färdigradikaliserade”. Det betyder att de har kommit så långt att de utför politiskt motiverat våld. De som befinner sig i tunneln kan bejaka och stödja bruk av våld, eller uppmana andra att utföra det. I exceptionella situationer kan de utöva våld själva.

(Samordnaren, 2017a)

Anledningarna till att en individ ”går in i tunneln” beskrivs som komplexa och mångfacetterade. De strukturella faktorer som lyfts fram som exempel på vad som gör att individer söker sig till extremism är bland annat ekonomisk orättvisa, utanförskap, diskriminering, ökad mångfald och polisvåld. Dessutom anses olika former av upplevelser kunna leda till radikaliseringsprocesser, till exempel att förlora jobbet, familjetragedier eller att bli utsatt för brott. Däremot ses ideologier inte som en central faktor i inledningen av radikaliseringsprocessen, men de anses bli allt viktigare för en individ ju längre denna har gått in i tunneln.

Det centrala området för styrning i arbetet mot våldsbejakande extremism blir med andra ord individens idéer, upplevelser och psykologiska tillstånd och vad dessa kan tänkas leda till i framtiden (De Gode & Simons, 2012). Genom att visualisera radikaliseringsprocessen som en tunnel på det här sättet möjliggörs och legitimeras interventioner och styrning av allt som händer ”i tunneln”. Riskfaktorer, såsom förlusten av arbete eller att bli diskriminerad, blir i radikaliseringsdiskursen därmed sammankopplade med en potentiell framtida våldsbejakande extremism.

För att kunna intervensera bland individer eller grupper som befinner sig i, eller i riskzonen för, en radikaliseringsprocess, måste det finnas tecken hos dem som är möjliga att identifiera. Exempel på vad som klassas som tecken som kan signalera en radikalisering är bland annat:

- Att unga signalerar åsikter och budskap genom yttre symboler och märken
- Att unga ger uttryck för olika konspirationsteorier, synen på andra som fiender, hat mot bestämda grupper
- Att unga tycker att det är okej med våld i vissa situationer för att protestera mot eller ändra samhället
- Att individen hänger på hemsidor, läser böcker eller ser film med våldsbejakande extremistiskt budskap
- Att individen är inblandad i tydliga händelser eller situationer, som våldsamma sammandrabbningar eller upplopp, möten med extremistiska budskap (Samordnaren, 2017a)

Sammanfattningsvis kan logiken för det förebyggande arbetet beskrivas som tvådelat. Den första delen handlar om ett generellt arbete för att minska ”grogrunden” för extremism i samhället i stort. Detta arbete görs genom att skapa ett inkluderande samhälle där medborgarna inte upplever diskriminering eller sociala orättvisor, har en god social och kognitiv förmåga och medvetenheten om demokratiska värderingar. Den andra delen av arbetet bygger på att radikalisering är en process som går att identifiera av samhället genom att det finns kunskaper hos till exempel lärare och

fritidsledare om oroande tecken och beteenden hos olika individer. Om dessa tecken identifieras kan radikaliseringsprocessen stoppas eller vändas genom insatser riktade mot enskilda individer.

III. Konkreta åtgärder och styrningstekniker

Den tredje analytiska dimensionen berör den tekniska delen av styrningen. Hur ska lösningarna konkret kunna uppnås? Denna dimension behandlar de mekanismer, procedurer, instrument, teknologier och taktiker som används för att arbeta mot radikalisering och våldsbejakande extremism. Det handlar om de konkreta insatserna som görs i individer eller gruppers liv för att förändra dem (Dean, 2010).

Medan de två tidigare analysdelarna främst behandlar ”mentalitet”-delen av governmentalitet, handlar denna del om hur dessa kunskaper och problematiseringar kan omvandlas till konkreta insatser när de har nått de lokala aktörer som arbetar med och möter de individer som bedöms vara i riskzonen för radikalisering.

Det finns en mängd olika konkreta program som på olika sätt arbetar förebyggande mot våldsbejakande extremism i Sverige. Mängden aktörer och initiativ gör att en grundligare genomgång av de olika programmen inom ramen för denna uppsats omöjlig. En gemensam linje hos samtliga är dock att de präglas av styrningstekniker som verkar genom individens fria vilja. Nedan kommer ett antal exempel på konkreta program tas upp. De är kategoriserade i fyra grupper efter vilken typ av styrningsteknik eller metod som används för att påverka individernas val i syfte att styra dem bort från våldsbejakande extremism.³

Styrning genom information och kunskap

Denna typ av styrning präglar det generella förebyggande arbetet. Den innebär att man genom att förmedla information och kunskap om demokrati, mänskliga rättigheter och extremism till individer och grupper kan få dem att själva välja bort extremism. Principen bakom denna styrning är att om individer är väl informerade om möjligheten till demokratiskt deltagande och demokratins grunder, så kommer de att kanalisera sina frustrationer inom ramen för demokratins spelregler. Detta arbete faller i stort under skolans ordinarie uppdrag, men inkorporeras också som en del av arbetet mot våldsbejakande extremism. I regeringens handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism konstateras att: ”Skolan har en central roll och ett tydligt uppdrag när det gäller att skapa medvetenhet och förståelse för demokratins principer bland unga” (Regeringskansliet, 2014, s. 25). Även civilsamhället är involverat i projekt av den här typen. Ett

³ Kategoriseringarna är baserade på Lindekildes (2012) analys av Danmarks nationella program för att förebygga radikalisering.

exempel är ”Akta dig extremister” som drivs med stöd av MUCF med syfte att minska islamistisk våldsbejakande extremism och som riktar sig till somalisktalande ungdomar. Projektet syftar till att motarbeta extremism genom att erbjuda alternativa bilder och informativa samtal om olika tolkningar av religion. ”Genom kunskap och information kan organisationen bidra till att bilda opinion och stärka ungas mobilisering mot antidemokratiska krafter i civilsamhället. “(Sivenbring, 2017, s16).

Styrning genom individuellt stöd och mentorskap

Denna kategori av insatser är främst riktade mot individer som tros befinna sig i en radikaliseringsprocess eller redan är radikaliserade. De bygger på tanken att dessa individer kan styras ur extremismen genom att få stöd och utmanas av andra individer, mentorer, med liknande bakgrund, utifrån värderingar mer i linje med samhällets normer. Genom att de får interagera och få sina åsikter utmanade av andra personer kan dessa ”radikala” individer influeras att ändra sina åsikter och beteenden och till slut ta avstånd från extremism.

Ett exempel där denna typ av mentorskap används är EXIT-metoden som används av Fryshuset (Matsson et al., 2016). EXIT är en avhopparverksamhet som från början användes för att arbeta med avhopp från vit makt-rörelsen. Idag används metoden dock också för att arbeta med gängkriminella och våldsbejakande islamistisk extremism. En nyckelfaktor för EXIT är användande av ”credible messengers”, det vill säga personer som har lämnat en våldsbejakande miljö och som förmodas ha lättare att nå fram och vinna förtroende hos unga i en radikaliseringsprocess.

Styrning genom ”empowerment”

Denna typ av styrning är ett genomgående inslag i de mer generellt riktade förebyggande åtgärderna. Ambition är att stärka, eller ”empower”, individers och gruppers egenmakt och öka deras motståndskraft mot våldsbejakande ideologiers budskap. Dessa initiativ syftar till att: ”... stärka utvecklingen av sociala färdigheter, kritiskt tänkande och kunskap om demokratiska rättigheter och skyldigheter” (Samordnaren, 2016a, s.12). Tanken är att individerna, genom att dessa färdigheter utvecklas hos dem, självmant kommer att välja bort våldsbejakande och extremistiska miljöer och identiteter. Även förmågan att kritiska granska information och källkritik, främst på internet, anses viktigt för att öka motståndskraften mot extremism hos individen. Skolan har här en viktig roll i att utveckla de förmågor hos eleverna som bedöms öka motståndskraften mot extremistiska budskap.

Styrning genom övervakning

En av de mer konventionella styrningsteknikerna som framkommer i praktikregimen är den typen av styrning som följer med övervakning och påföljande intervention. Denna form av styrning är inte explicit uttryckt som ett sätt att styra, men det är likväl en teknik som påverkar individer och grupper. I den nationella strategin poängteras att samhället måste vara uppmärksam på och leta efter tecken på att individer och grupper kan vara i riskzonen för radikalisering. Exempel på yrkesgrupper som har en viktig roll i detta är fritidsassistenter, förskolepedagoger, samt personal på mödra- och barnavårdscentraler och inom psykiatri (Samordnaren, 2016a). Om tecken på radikalisering upptäcks finns det ett antal olika insatser som kan sättas in beroende på hur allvarligt fallet anses vara, från ”demokratiska samtal”, hembesök till anmälan till polisen. Genom en sådan här ständig övervakning av grupper i ”riskzonen” framtvings en självreglering av beteende och anpassning till samhällets normer.

IV. Identiteter, subjekspositioner och mål

Denna del av analysen behandlar vilka typer av identiteter som ska motverkas, och vilka som uppmuntras, och hur de beskrivs i praktikregimen. Det förebyggande arbetet syftar till att motarbeta vissa typer av ”radikala” eller ”våldsbejakande” identiteter. Vad som gör dessa identiteter oacceptabla i Sverige är att de förespråkar eller använder våld för att få igenom sin ideologi, vilket, som berörts tidigare, inte kan accepteras i den demokratiska rättsstaten. Som uppmärksammas i tidigare forskning (Martin, 2013; De Goede & Simons, 2012) riktas den större delen av det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism dock inte mot de personer som redan är våldsbejakande, utan mot individer eller grupper, som enligt kunskaper om radikalisering, i en potentiell framtid kan komma att anamma våldsbejakande identiteter. Om ”radikaliseringstunnel”-metaforen från ”Samtalskompassen” används här innebär det att alla som bedöms vara någonstans i tunneln blir legitima subjekt för styrning. Hur man föreställer sig denna tunnel och den process den representerar, och vilka potentiella framtider man tillskriver identiteter och åsikter i nuet, ger därför konsekvenser för vilka identiteter som tolereras i nuet. Som Martin (2014) påpekar gör detta att förebyggande arbete mot radikalisering får en politisk funktion. I radikaliseringsdiskursen legitimeras och nödvändiggörs interventioner mot vissa identiteter och på grund av dess potentiella framtida hot mot samhället.

De kunskaper om radikalisering som används i det förebyggande arbetet blir därför viktiga, inte bara för effektiviteten i arbetet utan också för vilka konsekvenser det får när det gäller vilka identiteter och åsikter som tolereras i samhället. Det finns också en risk att det förebyggande arbetet får en kontraproduktiv effekt om möjligheten till politiskt aktörskap och demokratiskt inflytande

minskas på grund av att ”potentiellt” hotande identiteter och åsikter kopplas samman med den stigmatiserande etiketten radikal eller våldsbejakande extremist. Samordnaren uttrycker också detta i sin verksamhetsrapport från 2016:

Eftertänksamhet i arbetet med att förstå våldsorienterade fenomen är viktigt eftersom det annars finns risk att samhällets förebyggande insatser istället kan stärka de beteenden man önskar förebygga. Det är samtidigt viktigt att komma ihåg att trots en omfattande forskning och kunskapsinhämtning om ”våldsbejakande extremism” saknas omfattande empiriska studier”. (Samordnaren, 2016b, s. 41)

Det finns alltså en oönskad våldsbejakande extremist-identitet som måste motarbetas i praktikregimen. Genom olika typer av interventioner ska radikaliseringsprocessen reverseras och individen ska istället styras tillbaka till en ”positiv” identitet. Men hur ser då denna ”positiva” identitet ut i praktikregimen?

Det finns ingen explicit definition av hur den ”ideala medborgaren” ser ut, men det finns ändå egenskaper som ses som positiva. Exempelvis finns det en genomgående tanke om att de medborgare som är mest motståndskraftiga mot extremistiska budskap har: ”...förmågan till kritiskt tänkande, demokratisk- och social kompetens” (Samordnaren, 2017a). Vidare lyfts i regeringens handlingsplan valdeltagande och aktivt demokratiskt deltagande fram som viktiga faktorer för att minska grogrunden för extremism. Den ”positiva identitet” som praktikregimen arbetar för att skapa är alltså en demokratiskt aktiv medborgare som deltar i samhällets sociala liv.

6. Slutsats

My point is not that everything is bad, but that everything is dangerous, which is not exactly the same as bad. If everything is dangerous, then we always have something to do.

Michelle Foucault (1997, s. 256)

Det svenska förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism är ett relativt nytt policyområde. Den praktikregim som sysslar med det är i sin linda och strukturer för hur arbetet organiseras hur olika aktörer ska samverka är under uppbyggnad. I nuläget ligger störst fokus hos de centrala statliga aktörerna dels på att ta fram kunskap om radikalisering och hur det kan förebyggas, dels på att se till att denna kunskap når ut till relevanta aktörer och att det etableras en samverkan mellan dessa.

Våldsbejakande extremism och radikaliseringsprocessen beskrivs i praktikregimen som ett problem då det hotar det svenska demokratiska systemet och de värderingar det bygger på. Det huvudsakliga problemet är själva våldsbejakandet, inte extremismen som sådan. För att lösa detta menar man att det krävs två typer av insatser. För det första ska ett generellt demokratifrämjande arbete, i skolan och samhället i stort, göras i syfte att öka samhällets motståndskraft mot att extremistiska ideologier får fäste. För det andra ska individer och grupper i ”riskzonen” för radikaliseringsprocessen hållas under uppsikt om de visar tecken på radikaliseringsprocessen, så att interventioner kan göras.

Det finns en medvetenhet hos de flesta aktörer i praktikregimen om att det saknas kunskap och empirisk forskning om varför och hur radikaliseringsprocessen går till och hur den bäst förebyggs, trots detta finns det ett relativt sammanhållet sätt att se på radikaliseringsprocessen. I praktikregimen ses radikaliseringsprocessen som en komplex process genom vilken en individ går från att vara icke-våldsbejakande till våldsbejakande. Denna process anses vara möjlig att identifiera genom att man uppmärksammar olika tecken hos individer eller grupper.

De konkreta metoder som används i praktikregimens arbete mot våldsbejakande extremism och radikaliseringsprocessen bygger genomgående på ”mjuka” former av styrning och governmentality, där målet är att individens åsikter och beteende ska omformas genom dennas fria vilja.

Den svenska praktikregimens arbete syftar till att motverka våldsbejakande extremistiska identiteter. Det förebyggande arbetet riktas mot de som enligt radikaliseringsdiskursen i framtiden potentiellt kan anamma dessa identiteter. Den önskvärda identiteten i praktikregimen är en socialt och demokratisk aktiv individ med hög social förmåga och ett kritiskt tänkande, då dessa egenskaper anses öka motståndskraften mot extremistiska ideologier.

Det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism i Sverige är en relativt löst sammanhållen praktikregim. Policyområdet styrs på ett tämligen informellt sätt av de centrala statliga aktörerna. Störst fokus ligger på att producera kunskap och se till att denna når ut till relevanta aktörer. Det anses också viktigt att nätverk byggs upp för informations- och kunskapsdelning. En särskild aspekt för praktikregimen är att lägga ett nytt ansvar och policyprogram på redan existerande institutioner, såsom skolan och socialtjänsten, som redan idag arbetar med frågan, men utifrån andra utgångspunkter. Det ordinarie sociala arbetet och omsorgsarbetet får en ny aspekt i och med införandet av radikaliseringsdiskursen och dess säkerhetspolitiska undertoner. För att detta förebyggande arbetet ska fungera måste dock de yrkeskategorier som främst ska utföra arbetet vara delaktiga i utformandet av politiken, då de har störst erfarenhet av de områdena som huvuddelen av praktikregimens arbete utförs inom.

En annan viktig aspekt, speciellt med tanke på den bristfälliga forskningen om radikaliseringsprocesser, är att det fattas genomtänkta och välgrundade beslut när interventioner görs i individer eller grupperns liv.

Dessa interventioner baseras på föreställningar av dessa individers eller grupperns potentiella våldsbejakande framtider, vilket är en epistemologiskt skör grund att stå på. Om individer eller grupper blir beskyllda i onödan eller utan anledning riskerar arbetet att bli kontraproduktivt och stigmatiserande för de som utpekas.

Genom den analys som görs i den här uppsatsen av praktikregimen, utifrån konceptet governmentality, ges en förståelse för hur kopplingen mellan kunskaper om radikaliseringsprocesser och styrningen i det förebyggande arbetet hänger samman. Som analysen visar bygger det svenska förebyggande arbetet på en tilltro till att radikaliseringsprocessen är möjligt att upptäcka och reversera. Denna premis möjliggör vissa former av styrning. Då processen kan upptäckas blir det legitimt med övervakning av olika riskgrupper och att vidta interventioner mot dem om de uppvisar tecken på radikaliseringsprocesser. Det stora problemet är dock att ingen med säkerhet vet vilka tecken eller egenskaper som föranleder radikaliseringsprocesser. Att satsa resurser på att få fram kunskap om detta är nödvändigt för att det förebyggande arbetet ska fungera. Vidare är utvärderingar av nuvarande konkreta program viktiga för att man ska få fram kunskap om vilka metoder som faktiskt fungerar.

Governmentality-perspektivet tydliggör också hur de olika styrningstekniker som används i praktikregimen, trots deras ”mjuka” karaktär, utövar en slags makt som formar individer och deras möjligheter. Att erkänna att detta arbete är en form styrning är viktigt då det förhoppningsvis kan ge en större förståelse för och uppmärksamhet om konsekvenserna av styrningen.

Med tanke på den snabba framväxten sedan början 2010-talet av konceptet radikaliseringsprocesser och det förebyggande arbetet i Sverige mot våldsbejakande extremism är det viktigt att praktikregimen beaktar det arbete som bedrivs. Det är nödvändigt att berörda myndigheter tar ett steg tillbaka och analyserar de villkor och förhållanden som utgör grunden för detta policyområde. Förhoppningsvis har min analys öppnat upp för en djupare förståelse av praktikregimen och visat på de aspekter av den som kan vara problematiska.

Referenser

- Anderson, B. (2010). Pre-emption, recaptipion, preparedness: Anticipatory action and future geographies. *Progress in Human Geography*, 34, (6), 777–798.
- Andersson, R. (2017). *Samverkan i demokratins försvar: En studie om den offentliga sektorn, civilsambället och arbetet mot våldsbejakande extremism* (Förvaltningshögskolans rapporter Göteborgs universitet, 142). Göteborg: Göteborgs universitet.
- Baran, Z. (2005). Fighting the war of ideas', *Foreign Affairs*, 84: 6, 68-78.
- Beck, U. (1999). *World risk society*. Cambridge: Polity Press.
- Bergström, G. & Boréus, K. (2012). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text-och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Christmann, K. (2012). *Preventing religious radicalisation and violent extremism: A systematic review of the research evidence*. London: Youth Justice Board.
- Dean, M. (2010). *Governmentality: Power and rule in modern society*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- De Goede, M. & Simon, S. (2013). Governing future radicals in Europe. *Antipode*, 45(2), 315–335.
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (2007). *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Fathali M. M. (2005). The staircase to terrorism: A psychological exploration. *American Psychologist*, 60:2, 161.
- Foucault, M. (1997). On the genealogy of ethics: An overview of work in progress. I: *Essential works of Michel Foucault 1954–1984 vol. 1: Ethics, subjectivity and truth*. New York: The New Press.
- Foucault, M. (2003). Governmentality- I: P. Rabinow & N. Rose (red.), *The essential Foucault: Selections from essential works of Foucault 1954–1984* (s. 229–245). London: The New Press
- Heath-Kelly, C. (2013). Counter-terrorism and the counterfactual: Producing the "radicalisation" discourse and the UK PREVENT Strategy. *The British Journal of Politics & International Relations*, 15(3), 394–415.
- Heath-Kelly, C., Jarvis, L. & Baker-Beall, C. (2015). *Counter-radicalisation: Critical perspectives*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- King, M. & Taylor, D. M. (2011). The radicalization of home-grown jihadists: A review of theoretical models and social psychological evidence. *Terrorism and Political Violence*, 23:4, 602–622.
- Kundnani, A. (2012). Radicalisation: The journey of a concept. *Race & Class*, 54(2), 3–25.
- Lemke, T. (2001). "The birth of bio-politics": Michel Foucault's lecture at the Collège de France on neo-liberal governmentality. *Economy and society*, 30(2), 190–207.

Lemke, T. (2002). Foucault, governmentality, and critique. *Rethinking Marxism*, 14(3), 49–64.

Lindekilde, L. (2012). Neo-liberal governing of "radicals": Danish radicalization prevention policies and potential iatrogenic effects. *International Journal of Conflict and Violence*, 6(1), 109.

Lundberg Andersson & Salihu (2017, 14 april). Grannarna i Akilovs hemstad: Hans barn är i chock. *Expressen*. Hämtad 2017-10-19, från <https://www.expressen.se/nyheter/grannarna-iakilovs-hemstad-hans-barn-ar-i-chock/>

Martin, T. (2014). Governing an unknowable future: The politics of Britain's prevent policy. *Critical Studies on Terrorism*, 7(1), 62–78.

Mattsson, C. Lebedinski Arfvidson, C. & Johansson, T. (2016). *Mellan det angelägna och det svårfångade. En studie av pågående utvecklingsarbete för att förhindra att unga människor rekryteras till miljöer som utövar våld i islams namn*. Göteborg: Göteborgs universitet.

McCauley, C. & Moskalenko, S. (2008). Mechanisms of political radicalization: Pathways toward terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 20:3, 415-433.

Nasser-Eddine, M., Garnham, B., Agostino, K. & Caluya, G. (2011). *Countering violent extremism (CVE) Literature review*. Canberra: Australian Government, Department of Defence.

Nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism (2016a). *Nationell strategi mot våldsbejakande extremism*. Hämtad 2017-12-05, från <http://media.samordnarenmotextremism.se/2016/06/NSMVE-Strategi.pdf>

Nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism (2016b). *Verksamhetsrapport*. Hämtad 2017-12-05, från <http://media.samordnarenmotextremism.se/2016/06/nsmve-verksamhetsrapport-2016.pdf>

Nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism. (2017a). *Samtalskompassen*. Hämtad 2017-12-17, från <http://samtalskompassen.samordnarenmotextremism.se/>

Nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism. (2017b). *Vårt uppdrag*. Hämtad 2017-12-05, från <http://www.samordnarenmotextremism.se/vad-vi-gor/vart-uppdrag/>

Nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism (2017c). *Vad vi gör*. Hämtad 2017-12-05, från <http://www.samordnarenmotextremism.se/vad-vi-gor/>

Nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism (2017d). *Andra nätverk*. Hämtad 2017-12-05, från <http://www.samordnarenmotextremism.se/vad-vi-gor/andra-natverk>

Neumann, P. R. (2013). The trouble with radicalization. *International Affairs*, 89(4), 873–893.

Peoples, C. & Vaughan-Williams, N. (2015). *Critical security studies: An introduction*. Milton Park, Abingdon, Oxon: Routledge.

Regeringskansliet (2017). *Uttalande av Stefan Löfven i samband med besök på attentatsplatsen den 8 april*. Hämtad 2017-11-25, från <http://www.regeringen.se/uttalanden/2017/04/uttalande-fran-stefan-lofven-i-samband-med-besok-pa-attentatsplatsen-den-8-april/>

Sedgwick, M. (2010). The concept of radicalization as a source of confusion. *Terrorism and Political Violence*, 22(4), 479–494.

Sivenbring, J. (2017). *Demokratiseringens dilemman. De nordiska handlingsplanerna mot våldsbejakande extremism*. Göteborg: Göteborgs universitet.

Regeringens skrivelse 2011. *Handlingsplan för att värna demokrati mot våldsbejakande extremism*. 2011/12:44. Stockholm: Regeringskansliet.

Säkerhetspolisen. (2010). *Våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige*. Stockholm: Säkerhetspolisen.

TV4 Nyheterna (2017). *Så blev Akilov radikaliserad*. Hämtad 2017-10-19, från <http://www.tv4.se/nyheterna/klipp/s%C3%A5-blev-akilov-radikaliserad-3914071>